

Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca

Proiect CNCSIS – Idei 0359, cod 225/2011

Beyond the Norms: Religious Practice in Medieval and Early Modern Transylvania

Director proiect Conf. dr. Maria-Silvia Crăciun

Proiectul *Beyond the Norms: Religious Practice in Medieval and Early Modern Transylvania* și-a propus drept **prim obiectiv** să estimeze nivelul de integrare de către laicatul a normelor propuse de biserică, în ceea ce privește credințele și practicile religioase. În acest sens au fost stabilite trei mari zone de analiză: patronajul (inclusiv spitalele și alte organizații caritabile), instituții inițiate de laici cum ar fi confreriile devoționale și practicile funerare. Primul obiectiv este amplasarea practicilor religioase la intersecția dintre normele și prescripțiile ecleziastice și inițiativele seculare.

Acest obiectiv științific a fost defalcat pentru primele trei luni ale proiectului în două activități punctuale: crearea suportului documentar pentru proiect prin identificarea materialului bibliografic și localizarea materialului de arhivă, precum și a celui vizual. Rezultatul concret al acestor activități (conform propunerii inițiale) este compilarea unei bibliografii a proiectului, obiectiv realizat la termen. A doua activitate specifică este crearea unui website al proiectului, de asemenea realizat la termen. Stabilirea designului site-ului proiectului s-a dovedit a fi o activitate cel puțin la fel de stimulativă ca aceea de cercetare. A trebuit să convenim asupra conținutului acestuia, încercând să răspundem mai multor criterii: să facem cercetarea noastră cunoscută și atractivă prin intermediul diferitelor secțiuni ale site-ului, să nu existe suprapuneri de informație între diferitele secțiuni și să ne oprim asupra acelor imagini care reușesc să surprindă specificitatea cercetării pe care o derulăm.

Activitatea principală a directorului de proiect a fost coordonarea echipei și stabilirea unor teme de cercetare individuale și responsabilități în cadrul proiectului, conceperea unui website pentru proiect, angajarea unui specialist IT care să realizeze site-ul și a unui traducător pentru realizarea unui website bilingv. S-a demarat achiziționarea unui laptop pentru proiect care să permită procesarea de imagine necesară acestui tip de cercetare.

Fiind vorba de o cercetare interdisciplinară, configurația laptop-ului trebuie să facă față stocării și procesării în condiții de calitate a unui mare număr de imagini.

Directorul de proiect a propus în cadrul proiectului o cercetare intitulată *Reformarea artizanilor sau artizanii Reformei? Rolul meșteșugarilor în implementarea Reformei în comunitatea sașilor transilvăneni*. Ancorată în analizarea statutelor de breaslă, dar și a altor acte emise de bresle sau pentru ele de către municipalitate sau autoritatea politică, cercetarea se concentrează în primul rând asupra procesului de disciplinare religioasă și socială, precum și asupra modului în care prescripțiile referitoare la practica devoțională sunt interiorizate de meșteșugari. Un prim rezultat al acestei cercetări va fi un studiu dedicat naturii păcatului, în definiția laicului, care a început să prindă contur în aceste trei luni. O parte a timpului a fost dedicată compilării unei bibliografii a temei de cercetare care cuprinde atât studii speciale, cât și literatură cu valoare metodologică.

Măria Lupescu Makó a început în cadrul proiectului o cercetare numită *Acte devoționale în Transilvania medievală*, încercând să surprindă varietatea actelor devoționale ale elementului laic din Transilvania epocii medievale, evoluția acestora în timp și nivelul de conformitate cu prescripțiile bisericii. Sursele de bază vor fi testamentele, completate cu alte surse de referință din domeniul izvoarelor scrise și cele arheologice. În centrul atenției va sta atât elementul nobiliar, cât și cel urban, o posibilă comparație între cele două segmente ale laicului putând contribui la cristalizarea perspectivei în ansamblu în ceea ce privește devoțiunea în Transilvania medievală. Măria Lupescu Makó a început elaborarea unui articol ce are în vedere prezentarea testamentelor ca surse pentru cercetarea „științei de carte”, a ceea ce se numește în engleză „literacy”. În paralel, a conturat o cercetare dedicată practicilor funerare în Transilvania medievală. Măria Lupescu Makó a realizat o bibliografie care s-a concentrat pe diverse teme ale proiectului, cum ar fi: intercesori, patronaj, pietate, pelerinaj, bresle, asistență socială în orașe, ordine mendicante. În centrul atenției a stat Transilvania epocii medievale și premoderne, dar au fost introduse și lucrări de referință din spațiul occidental, care pot fi utile celor interesați ca metodă de lucru și de cercetare. De asemenea, literatura secundară a fost precedată de o bibliografie a surselor aferente proiectului, în această categorie fiind introduse atât izvoare editate și apărute în diferite colecții de documente, dar și fonduri de arhive din România și Ungaria ce conțin surse inedite utile proiectului. Prin întâlnirile

avute cu ceilalți membri ai grantului, Mária Lupescu Makó a participat la stabilirea sarcinile colectivului. Pe lângă cercetarea științifică, a ajutat la începerea demersului privind realizarea site-ului aferent proiectului.

În ceea ce-l privește pe Ciprian Firea, în cele trei luni și-a definit tema / subiectele principale de cercetare, în sfera patronajului artistic. În acest sens Ciprian Firea a identificat o parte a materialul vizual util pentru proiect, a furnizat documentele solicitate pentru a fi uploadate pe site (CV, imagini), a alcătuit o bibliografie inițială pentru tema de cercetare și a participat la întâlnirea de lucru. Ciprian Firea a început un studiu referitor la contractele dintre municipalitățile orașelor transilvănene și plebanii lor (documente cunoscute la Sibiu, Cluj și Bistrița) de la sfârșitul evului mediu în care se evidențiază cerințele/așteptările laicilor față de instituția bisericii parohiale.

În configurarea contribuției ei în cadrul acestui proiect de cercetare Carmen Florea a ținut cont atât de exigențele acestuia, cât și de propria ei experiență de cercetare. Cum principalul obiectiv al proiectului este acela de a descifra modalitățile în care experiența religioasă a laicilor se construiește în funcție de prescripțiile normative ale ierarhiei ecleziastice, Carmen Florea a încercat să contureze tema ei de cercetare în cadrul proiectului în funcție de acest obiectiv major. Cultul sfinților în perioada evului mediu târziu și înțelegerea lui într-o manieră comparativă cu situații similare din Centrul și Vestul Europei reprezintă domeniul în care s-a specializat în ultimii ani, punând un accent deosebit asupra situației transilvănene. Cum subiectul a fost puțin dezbătut atât în istoriografia locală, cât și în cea europeană, Carmen Florea a încercat să adapteze sugestiile teoretice și metodologice formulate de către cercetarea occidentală la specificitatea Transilvaniei medievale (din punct de vedere istoric, ecleziastic și cultural), dar și din punctul de vedere al surselor produse și supraviețuite în această regiune.

Carmen Florea a ținut seama de dezbaterile conceptuale în istoriografia ultimului deceniu referitoare la noțiunea de religie civică. Formulată în cursul anilor 80, îndeosebi cu privire la situația orașelor din Nordul Italiei, acest concept a câștigat aderență în dezbaterile istorică, fiind transferat dinspre spațiul italian înspre cel nord-european. Carmen Florea și-a propus ca prim scop înțelegerea acestei dezbateri și însușirea modificărilor aduse conceptului inițial. Religia civică reprezintă un sistem religios care este articulat de către magistratura urbană în funcție de propriile sale interese (politice, de

prestigiu sau devoționale). Implicarea autorității urbane în sprijinirea și promovarea unor devoțiuni noi (cum ar fi Corpus Christi) sau a cultelor unor sfinți recentți reprezintă elementul cheie al definirii unei religii a cetățenilor. Familiarizarea cu bibliografia circumscrisă acestui concept se va dovedi esențială în testarea aplicabilității lui în mediul transilvănean, mai exact în cel urban. Această testare va surprinde modalitățile în care religia civică s-a născut și a funcționat în orașele Transilvaniei medievale târzii, permițând astfel o nuanțare și o completare a discuției existente în istoriografia europeană.

Bibliografia alcătuită de Carmen Florea în decursul acestor trei luni a pornit de la aceste premise, având în vedere atât un efort cantitativ, cumulativ, care să acopere dezbaterile actuale în diferite spații istoriografice (italian, francez, anglo-american), cât și unul calitativ, capabil să evidențieze subtilitățile acestor dezbateri. Carmen Florea a încercat să folosească în identificarea celor mai relevante lucrări experiența anterioară în domeniul cultului sfinților, făcând astfel un pas înainte în diversificarea intereselor sale de cercetare. În același timp, a încercat să alcătuiască o bibliografie orientată deopotrivă spre dezbateri teoretică și spre exemplificare, pentru a putea observa rolul/rolurile pe care laicii l(e)-au jucat în definirea universului lor devoțional.

Alături de ceilalți membri ai echipei de cercetare Carmen Florea a contribuit la crearea infrastructurii proiectului (achiziționarea unui laptop și crearea site-ului).

Ovidiu Ghitta a ales în cadrul proiectului tema *Practici "superstițioase" la românii greco-catolici din Transilvania în epoca reformismului*. Ovidiu Ghitta a desfășurat o activitate de documentare în B.C.U. Cluj-Napoca și Biblioteca Academiei, Filiala Cluj, pentru întocmirea bibliografiei. A avut în vedere nu doar contribuțiile cu referire directă la tema propusă (și la cazul românilor ardeleni), ci și lucrări din diverse istoriografii occidentale (engleză, franceză, italiană, germană), ce pot oferi sugestii metodologice și de analiză. Totodată, a parcurs cartea *Păstoriceasca datorie dumnezeieștii turme vestită* (Blaj, 1759), al cărei conținut de idei va fi contextualizat și comentat în următoarea fază a cercetării.

Fondurile estimate pentru cele trei luni de derulare a proiectului au fost cheltuite judicios, conform activităților propuse pentru perioada octombrie-decembrie 2011. Cheltuielile de salarizare, în total 67080 lei pentru cei cinci membri ai echipei de cercetare pe cele trei

luni de derulare a proiectului reflectă implicarea acestora în proiect și realizarea activităților propuse. Cheltuielile de logistică, însumate la **6449.99** lei, au vizat achiziționarea unui laptop care să permită stocarea bazei de date imagine și a textelor referitoare la proiect; totodată au fost plătite serviciile efectuate de către terți, cum ar fi traducerea unor documente în limba engleza și realizarea website-ului proiectului. Pentru cheltuielile indirecte s-a alocat suma de **18382.50** lei. Astfel, suma totală cheltuită în aceste trei luni de proiect a fost de **91912.49** lei.

Director proiect

Conf. Dr. Maria Silvia Crăciun

